

УДК 330.1:332.2

В. В. Стадник,
 д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту
 Хмельницького національного університету
 П. Г. Іжевський,
 к. е. н., доцент, докторант кафедри менеджменту
 Хмельницького національного університету

ТЕХНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ЗМІН СТРУКТУРИ АПК: РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА ДЛЯ УКРАЇНИ

V. Stadnyk,
 Doctor of Economics, Professor, Professor of management department,
 Khmelnitskyi national university, Ukraine
 P. Izhevskiy,
 PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral candidate of management department,
 Khmelnitskyi national university, Ukraine

TECHNOLOGICAL DETERMINANTS OF PARADIGMATIC CHANGES IN THE STRUCTURE OF THE AGROINDUSTRIAL COMPLEX: RETROSPECTIVE AND PROSPECT FOR UKRAINE

Проаналізовано зміну місця та ролі сільського господарства в агропромисловому комплексі при зміні парадигми його функціонування на основі технологічного фактору. Відзначено перехід від ресурсної економіки до біоекономіки, яка характеризується динамічною структурою та спрямована на економічне зростання на основі дифузії високих біотехнологій та розширення розміру ланцюжка доданої вартості. Виявлено роль біоекономіки як ключового фактору зростання національних економік, заснованого на "зелених" технологіях у розвинутих країнах світу та підтвердженого відповідними економічними стратегіями, зокрема в ЄС. Запропоновано розглядати агропромисловий комплекс у контексті біоекономіки як основну її структурну частину з відповідним розумінням його суті.

The authors analyze the change of the place and role of agriculture in the agro-industrial complex when changing the paradigms on the basis of the technological factor. The transition from a resource economy to a bioeconomy characterized by a dynamic structure and aimed at economic growth based on the diffusion of high biotechnologies and the expansion of the value chain of value added has been noted. The role of bioeconomy as a key factor in the growth of national economies based on "green" technologies in developed countries and confirmed by relevant economic strategies, in particular in the EU, has been identified. It is proposed to consider the agro-industrial complex in the context of bioeconomy as its main structural part with a corresponding understanding of its essence.

Ключові слова: ресурсна економіка, біоекономіка, агропромисловий комплекс, ланцюжок доданої вартості, галузева та міжфірмова інтеграція, мережевий підхід.

Key words: resource economy, bioeconomy, agroindustrial complex, value added chain, industry and inter-firm integration, network approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічний поступ України тісно пов'язаний з розвитком агропромислового комплексу, основу якого складає сільське господарство. На жаль, збереження та зростання ринків збуту виробленої в його межах продукції характеризується нестійкими амбівалентними процесами стабілізації та обмеженого зростання. Водночас відомо, що в умовах глобалізації ринків та посилення конкурентної боротьби розширення меж національного агропромисло-

вого комплексу та диверсифікація продукції приводять до збільшення обсягів існуючих та створення нових ринків збуту, нарощування величини доданої вартості. Проте на заваді впровадження нововведень в економіку вітчизняного АПК стає застаріле розуміння сутнісного і структурного наповнення його змісту, що унеможливує розробку стратегій розвитку вітчизняних агропромислових підприємств та формування державою загальнонаціональної політики, програм і заходів щодо його роз-

будови та ефективного функціонування. Розв'язання цієї проблеми потребує більш глибокого аналізу сутності і структури агропромислового комплексу, ролі і значущості його структурних елементів (особливо — сільського господарства) та порядку їх взаємодії, заданих динамічними координатами технологічних змін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню сутності та структури агропромислового комплексу в вітчизняній літературі та публікаціях у межах пострадянського простору присвячені праці багатьох вчених-економістів. Значна частина з них розглядають агропромисловий комплекс як набір трьох основних елементів, де крім безпосередньо сільського господарства функціонують галузі з обслуговування умов для забезпечення ресурсної бази та можливостей переробки його продукції (наприклад, В. Курило [1], Ш. Сунакбаєв [2]). Інші доповнюють таке розуміння АПК завданнями підтримання належного рівня продовольчої безпеки країни і нарощування її експортного потенціалу (О. Томілін [3], Л. Руда [4]), максимізацією прибутку та позитивним впливом на розвиток регіону (В. Копитко [5], Р. Біловол, Л. Чайкіна [6]). Важливість таких наукових досліджень не підлягає сумніву, але вони не відображають сучасних тенденцій розширення меж агропромислового комплексу на основі розвитку співпраці, заснованої на впровадженні в його ядро високотехнологічних укладів, які формують нову роль та значення сільського господарства як його визначального елемента. Проте технологічні чинники з кожним роком все більше впливають на структурні процеси в АПК, детермінуючи як розвиток його ресурсної бази, так і зміну значущості окремих учасників у ланцюжку створення і перероблення сільськогосподарської продукції. І це актуалізує дослідження перспектив розвитку вітчизняного сільського господарства з урахуванням парадигмальних змін у сфері ресурсозабезпечення і ресурсовикористання, які відбуваються в сучасній світовій економіці.

МЕТА СТАТТІ

Дослідження впливу технологічного прогресу на зміну сутнісного і структурного трактування агропромислового комплексу і визначення перспектив розвитку вітчизняного сільського господарства з урахуванням зміни парадигми ресурсовикористання в сучасній економіці.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні, яка вважається одним із світових лідерів з виробництва та експорту агропродовольчої продукції, важливим є розуміння сутності та структурного наповнення агропромислового комплексу. Високі темпи науково-технічного прогресу, розроблення нових технологій і насичення ними усіх без винятку виробничих секторів національних економік розвинених країн зумовили появу не тільки нових способів виробництва традиційної продовольчої продукції, а й стали причиною розвитку суспільних потреб у сфері споживання продуктів харчування. Стійкість цих тенденцій, а також їх суттєвий вплив на структуру ресурсів і продуктів на світових ринках продовольства (де Україна позиціонує себе провідним гравцем) спонукає до переосмислення традиційного бачення сутності вітчизняного АПК, до здійснення глибоких перетворень у його структурі. Недостатньо розглядати розвиток АПК переважно в контексті завдань виробництва якісних продуктів харчування, потрібно ширше поглянути на перспективи його розвитку — враховуючи як нинішні можливості сільського господарства, так і суміжних галузей переробного виробництва (і не тільки харчової та легкої промисловості). На наш погляд, такі перспективи доцільно визначати, відштовхуючись від змін у технологічному забезпеченні сфери АПК, оскільки саме розвиток технологій виступає нині визначальним фактором розбудови господарських систем.

Безперечно, сільське господарство виступає основою агропромислового комплексу, продуцентом ресурсів для цілого ряду переробних галузей. Проте розуміння ролі сільського господарства у ресурсозабезпеченні національних економік різне в країнах пострадянського простору та в розвинутих країнах. На пострадянському просторі сільське господарство виступає передусім основою вирішення завдань продовольчої безпеки країни. За такого підходу агропромисловий комплекс розглядається як сукупність підгалузей сільського господарства та суміжних, що забезпечують його функціонування й переробку його продукції; це видно із трактувань багатьох сучасних науковців, що займаються дослідженнями у даній сфері [1—5].

Загалом, розуміння АПК на пострадянському просторі є відносно усталеним, у визначеннях науковців на сьогодні не помічається впливу на його сутність факторів технологічних змін та пов'язаних з ними інновацій; сільське

господарство все ще є сукупністю низькотехнологічних виробництв, що мають слабкий зв'язок з промисловістю. За такого підходу унеможливується досягнення прогресу у вирішенні проблем управління розвитком АПК. Дискусії здебільшого стосуються класифікації підгалузей сільського господарства та визначення кількості галузей, що їх обслуговують. Відповідно, і увага акцентується на тому, як краще об'єднати ці галузі, оптимізуючи тим самим витрати на переміщення ресурсів в межах технологічних ланцюжків. Такий логістичний підхід до визначення сутності АПК пропонують, наприклад, Р. Біловол та Л. Чайкіна, розглядаючи його як "систему взаємозалежних логістичних операцій з переміщення сільськогосподарської сировини, продуктів, майна та інформації з метою задоволення потреб своїх клієнтів та максимізації власного прибутку" [6]. Водночас багато науковців наголошують на тому, що розвиток АПК має йти не тільки за критеріями зменшення логістичних витрат, а насамперед — питомих трансакційних витрат. Тому така велика увага приділяється вертикально інтегрованим структурам АПК [7—9].

Не применшуючи значення цих факторів, навпаки, дотримуючись концепції інтегрування за принципами мережевої взаємодії як основи мінімізації витрат і нарощування ресурсного та ринкового потенціалів учасників, видається правомірним висловити гіпотезу, що розбудова вітчизняного АПК має здійснюватися на принципово інших засадах, які потребують зміни парадигми відносин між сільським господарством і галузями, які його забезпечують і обслуговують з урахуванням сучасних тенденцій технологічних змін. Обґрунтування правомірності даної гіпотези відштовхується від очевидності твердження, що в АПК високотехнологічні галузі (машинобудування, хімічна промисловість тощо) обслуговують низькотехнологічну галузь — сільське господарство, яке саме по собі є збитковим та неефективним. І це спричиняє низьку ефективність функціонування усього агропромислового комплексу.

Отже, каменем спотикання виступає технологічний фактор, який по-різному проявляється для різних структурних елементів АПК. Для ретроспективного дослідження особливостей його впливу на розвиток АПК доцільно використати теорію технологічних укладів, яка поєднує довгі хвили господарської кон'юнктури М. Кондратьєва з періодичним оновленням технологічної структури виробництва; зазвичай виділяють шість укладів [10]. Технологічна специфіка сільського господарства, яке базується

на основі законів природи, криється у незмінності принципів застосування основних технологій, які використовуються для виробництва продукції. Водночас, загальний науково-технічний прогрес більше відображається на ресурсозабезпечуючих і переробних галузях, які внаслідок еволюції технологічних укладів отримують новий економічний потенціал. Через це існує невідповідність між зміною технологічних укладів у сільському господарстві та інших галузях. На це звертає увагу, зокрема, Р. Гайсин, який доводить що технологічних укладів у аграрній сфері економіки лише чотири [11]:

- I-й уклад "доіндустріальний" (1780—90 рр. — 1920—30 рр.);
- II-й уклад "індустріальний" (1920—30 рр. — 1980—90 рр.);
- III-й уклад "індустріально-інформаційний" (1980—90 рр. — 2000—2010 рр.)
- IV-й уклад "технотронно-біотехнологічний" (2000—2010 рр. —).

Практика свідчить про відсутність чіткого розмежування технологічних укладів у сільському господарстві — як в часовому, так і структурному контексті. Через особливості розвитку сільськогосподарського виробництва та специфіку формування й кон'юнктури агропродовольчого ринку сільському господарству властива багатоукладність з переважанням певного технологічного укладу на тій чи іншій довгій хвилі. І межа технологічної еволюції сільського господарства визначається економічною доцільністю, яка проявляється спадною віддачею інвестицій, вкладених у нові агротехнології. Сповільнення дії технологічного фактору також пов'язано з особливостями випередження зростання пропозиції над попитом на аграрних ринках, де доволі частими є кризи перевиробництва.

Теза багатоукладності сільського господарства підтверджується наявністю в його складі корпоративного та індивідуального секторів, які мають різний доступ та можливості використання технологічних ресурсів. Зокрема в корпоративному секторі доступ та використання нової техніки та нових агротехнологій поліпшується завдяки організаційній формі ведення бізнесу.

Дослідження технологічних укладів сільськогосподарських виробництв на пострадянському просторі дало можливість виявити наступну закономірність зв'язку між технологічним та організаційним факторами розвитку [12]:

- "натуральний" уклад (за своїм змістом відповідає доіндустріальному) — характерний

для особистих та фермерських господарств, де використовуються переважно ручна праця та незначною мірою сільгосптехніка, застосовуються традиційні технології вирощування культур; сектор орієнтується на виробництво органічної продукції;

— "природно-інноваційний" уклад (за своїм змістом відповідає індустріальному) — характерний для колективних та фермерських господарств, в яких уже переважають механізовані процеси виробництва, застосовується сучасна сільськогосподарська техніка, впроваджуються передові агротехнології. Сектор також орієнтується на виробництво органічної продукції, прагнучи привласнити екологічну ренту;

— "інтенсивно-технократичний" уклад (за своїм змістом відповідає індустріально-інформаційному) — характерний для агрохолдингів та великих підприємств, які використовують новітню сільгосптехніку, мінімізуючи працю людей, впроваджують у новітні агро- та високі інформаційні технології. Сектор орієнтується на формування пропозиції значних обсягів сільгосппродукції з низькою собівартістю.

Таким чином, розвиток корпоративного сектору сприяє підвищенню рівня технологічності сільськогосподарського виробництва. В свою чергу, це забезпечує зростання обсягів сільськогосподарської продукції, яка формуватиме її пропозицію на ринку. Оскільки з економічної точки зору подальше впровадження нових технологій з метою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції для продовольчого ринку в світі обмежується, то вважаємо застосування IV-го укладу ("технотронно-біотехнологічного") в діяльності сільгосппідприємств виправдане лише за умови інтеграції їх виробництв в технологічний ланцюжок з промисловими підприємствами галузей високих технологій, як правило, VI-го технологічного укладу. Такий технологічний зв'язок пояснюється відповідністю рівномірності технологічного розвитку (застосування технологій) всіх галузей, залучених для виробництва високотехнологічної продукції, а високі витрати на технології в сільському господарстві компенсуються пропозицією розподілу технологічної ренти між учасниками технологічного ланцюжка, в т.ч. сільгосппідприємствами.

Таким чином, відсутність інтеграції сільськогосподарського виробництва з високотехнологічними підприємствами в напрямку створення високотехнологічної продукції породжує в Україні дисбаланс, оскільки нинішня роль сіль-

ського господарства в Україні не дає йому змогу ефективно на ринкових засадах забезпечити як мінімум роботу, а як максимум зростання галузей, які його обслуговують через спотворення ринкового механізму його функціонування.

Дійсно, сільськогосподарське виробництво через його стратегічну важливість дотують у багатьох країнах світу (наприклад, країнах ЄС), а також ставлять митні та ліцензійні обмеження на експорт продукції, що зазвичай призводить до неконкурентного та неринкового середовища на багатьох національних та світових ринках агропродукції. Проте це стосується лише продовольчого сектора. В розвинутих країнах сільське господарство намагаються поставити на ринкові рейки на основі високих технологій. Це робиться для того, щоб компенсувати недоліки низької технологічності цього сектора, пов'язуючи його з високотехнологічними галузями (маловідходне, екологічно чисте та енергоощадне виробництво у сфері переробки продукції рослинництва і тваринництва). За такого підходу сільське господарство виступає обслуговуючим сектором, продуцентом сировини для інших, високотехнологічних галузей промисловості. Його продукція є сировиною, за яку на конкурентних (цінових) засадах змагаються підприємства-споживачі з високотехнологічних галузей. Таким чином одночасно вирішуються чотири стратегічні завдання:

— скорочуються обсяги продукції сільського господарства, призначеної для продовольчих потреб, що убезпечує від кризи перевиробництва;

— зростають обсяги доданої вартості, оскільки подовжується технологічний ланцюжок до високотехнологічних галузей, які за рахунок високих технологій створюють високий рівень доданої вартості;

— підтримується необхідний рівень ресурсної та екологічної безпеки країни;

— зростає кількість робочих місць.

Таке різне розуміння ролі сільського господарства криється, в першу чергу, в підходах до функціонування економіки. Зокрема на пострадянському просторі економіка базується на ресурсній основі — "ресурсна економіка", в розвинутих країнах економіка базується на нових технологіях та інноваціях — інноваційна економіка.

Дійсно, розвинуті країни світу починаючи з 50-х рр. XX століття прагнуть організувати свою економіку, одночасно забезпечивши екологічність виробництва із відновлюваністю ресурсів, оскільки корисні копалини, що тради-

Таблиця 1. Тракткування терміну "біоекономіка"

Автор, джерело, рік публікації	Визначення
Європейська комісія [14]; 2012 р.	Економіка, що охоплює виробництво відновлювальних біологічних ресурсів і перетворення таких ресурсів та потоків відходів у продукти з доданою вартістю таких, як продукти харчування, корм, біопродукти та енергетика; забезпечується секторами сільського господарства, лісового господарства, риболовства, виробництва продовольства та целюлозно-промислової промисловості, а також хімічною, біотехнологічною та енергетичною промисловістю
Організація економічної співпраці та розвитку (OECD) [14]; 2012 р.	Термін, що охоплює будь-яку діяльність пов'язану з використанням біотехнологій, біопроектів та біопродуктів, що лежать в основі біологічного виробництва товарів і послуг
К. Маккорнік, Н. Каутто [15, с. 2589]; 2013 р.	Економіка, побудована на матеріалах, хімічних речовинах та енергії, отриманих з відновлювальних біологічних ресурсів
М. Машейшак, К. Гофрейтер [16]; 2013 р.	Концепція економіки, що полягає в стійкій трансформації відновлювальних біологічних ресурсів, на основі інновацій в сфері науки про життя, в продукти та процеси, які спрямовані на задоволення приватних та суспільних очікувань
[17, с. 6]; 2014 р.	Економіка, заснована на відновлювальних природних ресурсах, призначених для виробництва продуктів харчування, енергії, інших товарів та послуг – для зменшення залежності від ресурсів, заснованих на корисних копалинах і забезпечення економічного зростання та створення нових робочих місць згідно з принципами стійкого розвитку
Л. Віцкі, А. Віцка [18]; 2016 р.	Частина національної економіки, в якій використовується біомаса – відновлювальний біологічний матеріал, отриманий від галузей сільського господарства, лісового господарства та моря
Р. Мейер [13, с. 7]; 2017 р.	Економіка, заснована на національних та міжнародних стратегіях щодо залучення нових економічних секторів на основі ресурсів біомаси та застосуванні технологій (біотехнологій)

ційно лежали в основі ресурсної економіки катастрофічно скорочуються, а відтак на фоні зростання на них попиту дорожчають. Зазначені тенденції в поєднанні із розвитком біологічної науки стали потужним стимулом для розвитку біотехнологій — в розвинених країнах вони займають все більше місця у національних програмах з розвитку ресурсів. Внаслідок зростаючого впливу біотехнологій на розвиток економіки, вони стали вагомим фактором національних стратегій із розвитку біоресурсів. Тому все частіше у науковій і практичній термінології, яка відображає тенденції поширення біотехнологій, вживається термін "біоекономіка". Сутнісне наповнення цього терміну поступово змінювалось залежно від завдань, які стало можливим вирішувати в її межах (табл. 1).

З наведених у таблиці 1 визначень можна констатувати, що ресурсною базою "біоекономіки" виступають сільське господарство, лісове господарство та водні ресурси, тобто галузі національного господарства, які здатні виробляти біомасу. Водночас, напрями використання біомаси базуються на стратегіях розбудови біоекономіки, підтверджених та офіційно затверджених міжнародними та національними урядовими організаціями [13, с. 3]:

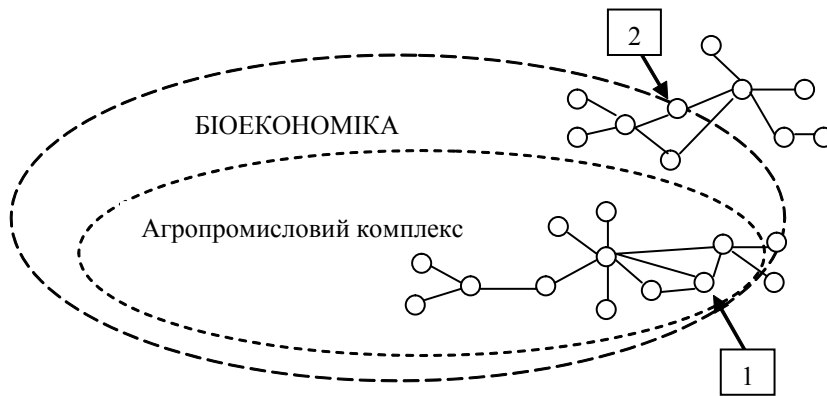
- організацією економічної співпраці та розвитку — OECD (2009 р.);
- Європейською комісією (2012 р.);
- урядовими організаціями Німеччини (2009 р.; 2010 р.; 2013 р.; 2014 р.);
- урядовими організаціями Швеції (2012 р.);
- Адміністрацією президента США (2012 р.);
- іншими урядовими організаціями країн ЄС.

Узагальнення наведених трактувань дає підстави розглядати біоекономіку як нову кон-

цепцію господарювання, ресурсною базою якої виступають сільське й лісове господарство та водні ресурси, які за допомогою технологій (біотехнологій) поєднуються з традиційно несуміжними для АПК високотехнологічними галузями з метою створення високоефективного ланцюжка доданої вартості на основі затверджених на національному рівні політики і стратегії ресурсовикористання.

Практика підтверджує, що біоекономіка більшості країн формується залежно від прийнятої політики технологічного, організаційного та людського потенціалу і охоплює відповідно до цього різну сукупність секторів, в яких виготовляють різні види продукції: від продуктів харчування і до хімічних речовин, фармацевтичних препаратів та енергоресурсів. Таким чином, поряд із галузями, що використовують традиційні технології переробки сільськогосподарської продукції, з'являються сектори, що базуються на інноваційних технологіях, пов'язаних симбіотичними відносинами, коли один сектор використовує основні та побічні продукти інших секторів. При цьому рівень розвитку національної біоекономіки залежить саме від появи та обсягів виробництва секторів другого типу — інноваційних. Також вагомим фактором національних стратегій розвитку біоекономіки є природні та кліматичні умови, які визначають пріоритет ресурсної бази в забезпеченні обсягів біомаси (Польща — сільське господарство, Фінляндія — лісове господарство тощо).

У стратегії "Єуро 2020" біоекономіку визначено як ключовий фактор зростання, що заснований на "зелених" технологіях [19, р. 1—2]. У цілому ж, кількісні характеристики обсягів біоекономіки в країнах ЄС (які виступають першопрохідцями та найактивніше працюють в да-



1 – внутрішні перспективи зростання на основі посилення зв'язків між підприємствами агропромислового комплексу в процесі створення доданої вартості; 2 – зовнішні перспективи зростання на основі інвестиційного забезпечення розвитку АПК як складової біоекономіки

Рис. 1. Місце та значення агропромислового комплексу в біоекономіці

Джерело: власна розробка.

ному напрямку), згідно з цією стратегією мають бути доведені в плані зайнятості до 22 млн працюючих (9% від усіх зайнятих в економіці ЄС) проти 18,6 млн осіб у 2014 році та річним товарообігом близько 2,2 трлн дол. Найбільшими темпами зростання характеризується виробництво біологічних хімічних речовин, фармацевтичних препаратів, пластмас та гуми, біоенергетики, тобто — нові високотехнологічні сектори.

Для аналізу обсягу біоекономіки в країнах ЄС не вистачає первинного статистичного інструментарію, оскільки досить важко виокремити серед зазначених секторів біоекономіки продукти, в складі яких є біовміст. Водночас біомаса, яка виступає сировиною для цих секторів промисловості, створюється в сільському господарстві, яке є ключовим елементом АПК. Тому можна стверджувати, що АПК формує можливості розвитку біоекономіки в тих напрямках, які компліментарно забезпечуються ефективними агро- і біотехнологіями, створеними в процесі інноваційного пошуку та науково-дослідницької діяльності.

Очевидно, що інновації, на яких ґрунтується розвиток біоекономіки, мають бути одночасно адаптовані до всього ланцюжка створення цінності. Тобто знайти відображення не тільки у нових агро- і біотехнологіях, а й у способах організації діяльності тих суб'єктів ринку, які виступають учасниками ланцюжка створення цінності. А це передбачає розвиток організаційного знання всередині таких ланцюжків (мереж) через процеси обоюдно (інтерактивного) обміну знаннями, які формуються усіма зацікавленими сторонами. Це забезпечує набагато ширшу і змістовнішу участь кожного учас-

ника у інноваційних процесах та відповідно підвищує їх ефективність [16].

Виходячи з наведених міркувань щодо існуючої ролі сільського господарства у вітчизняному АПК та перспектив зміни його ролі завдяки прогресуючому насиченню переробної промисловості високими технологіями та розвитку біоекономіки, доцільно переглянути традиційне трактування сутності АПК, наповнивши його в частині елементної структури додатковим змістом. Вважаємо за доцільне трактувати агропромисловий комплекс як ключову складову біоекономіки, яка варіативно об'єднує технологічно компліментарні і ресурсозабезпечуючі галузі виробництва та переробки продукції сільського господарства з метою створення суспільних благ, використовуючи при цьому різні інтеграційні механізми для максимізації доданої вартості в інтересах учасників ланцюжка створення споживчої цінності.

Авторський погляд на місце, роль та можливості розвитку і зростання агропромислового комплексу в контексті розвитку біоекономіки подано рисунку 1.

В Україні для забезпечення розвитку підприємств агропромислового сектору необхідно розробити як державну стратегію, так і стратегії співпраці підприємств різних галузей АПК (високотехнологічні з сільським господарством).

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Дослідження впливу технологічного прогресу на розвиток сільського господарства і супутніх та обслуговуючих його галузей дало підстави для висновку про доцільність переос-

мислення сутнісного і структурного трактування АПК в урахуванням зміни парадигми ресурсовикористання в сучасній економіці. Розвиток біотехнологій у нетрадиційних для нинішнього стану вітчизняного АПК напрямах розкриває нові ринкові перспективи перед виробниками сільськогосподарської продукції, які підвищуватимуть їх значущість як постачальника цінних ресурсів, створюючи умови для ефективного функціонування на ринкових засадах не тільки великих агрохолдингів, а й дрібних фермерських господарств. Узагальнення теоретичних підходів та зарубіжної практики інтеграції сільського господарства з промисловими підприємствами дало можливість констатувати про необхідність розглядати біоекономіку як нову концепцію господарювання, ресурсною базою якої виступають сільське й лісове господарство, а найбільшою частиною виступає агропромисловий комплекс з новим структурним наповненням. Запропоновано розглядати АПК як ключову складову біоекономіки, яка варіативно об'єднує технологічно компліментарні і ресурсо-забезпечуючі галузі виробництва та переробки продукції сільського господарства з метою створення суспільних благ, використовуючи при цьому різні інтеграційні механізми для максимізації доданої вартості в інтересах учасників ланцюжка створення споживчої цінності. З урахуванням цього перспективу подальших наукових пошуків буде становити розбудова стратегії розвитку вітчизняного АПК як частини вітчизняної біоекономіки на основі розвитку технологічних можливостей та інтеграційних механізмів і побудови відповідної статистично-інформаційної основи для управління цими процесами.

Література:

1. Курило В.І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій / В.І. Курило // Економіка АПК. — 2014. — № 2. — С. 87—92.
2. Сунакбаев Ш. К. Competitive advantages of industrial branches of agro-industrial complex in the conditions of integration / Ш. К. Сунакбаев // Молодой ученый. — 2017. — № 4. — С. 532—534.
3. Томілін О.О. Формування та розвиток міжгалузевих відносин в агропромисловому комплексі / О.О. Томілін // Вісник Запорізького національного університету (економічні науки) — 2012. — № 3. — С. 148—153.
4. Руда Л.П. Тенденції розвитку аграрного сектору в умовах ринкових трансформацій / Л.П. Руда // Економічний часопис ХХІ. — 2012. — № 11—12. — С. 27—29.
5. Копитко В.І. Регіональний аспект відтворювальних процесів в АПК / В.І. Копитко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Сер. "Економічні науки". — 2015. — № 5. — С. 198—206.
6. Bilovol R. Improving marketing logistics management of enterprises of agro-industrial complex / R. Bilovol, A. Chaikina // Baltic Journal of Economic Studies. — 2016. — № 5, Vol. 2. — P. 16—21.
7. Табенко О.І. Сучасні інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі України / О.І. Табенко // Збірник наукових праць ВНАУ (Сер.: Економічні науки). — 2013. — № 3 (80). — С. 273—282.
8. Ніценко В.С. Теоретичні засади функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропромисловому комплексі / В. С. Ніценко // Економіка АПК. — 2014. — № 2 — С. 63—69.
9. Левківська Л.М. Формування та функціонування інтегрованих структур в агробізнесі / Л.М. Левківська, Т.В. Швець // Формування ринкової економіки. — 2015. — № 33. — С. 234—242.
10. Рилач Н.М. Значення теорії технологічних укладів / Н.М. Рилач // Міжнародні відносини (Сер. "Економічні науки"). — 2016. — № 7. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589
11. Гайсин Р.С. Предел технологической эволюции сельского хозяйства и возможность его преодоления / Р.С. Гайсин // Проблемы современной экономики. — 2014. — № 4 (52). — С. 41—45.
12. Голубев А.В. Технологические уклады в сельском хозяйстве стран СНГ / А.В. Голубев [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://docplayer.ru/50262907-Tehnologicheskie-uklady-v-selskom-hozyaystve-stran-sng.html>
13. Meyer R. Bioeconomy Strategies: Contexts, Visions, Guiding Implementation Principles and Resulting Debates / R. Meyer // Sustainability. — 2017. — № 9. — С. 1—32 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.mdpi.com/journal/sustainability
14. European Commission. Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe. Commission Staff Working Document. 2012 [Електронний ресурс]. Available online: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_commission_staff_working.pdf
15. McCormick K. The Bioeconomy in Europe: An Overview / K. McCormick, N. Kautto // Sustainability. — 2013. — № 5. — С. 2589—2608.
16. Maciejczak M. How to define bioeconomy? / M. Maciejczak, K. Hofreiter // Roczniki Nau-

kowe, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (Annales of Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists). — 2013. — Vol. XV(4). — P. 243—248.

17. The Finnish bioeconomy strategy: sustainable growth from bioeconomy Sustainable growth from bioeconomy. — 2014. — 31 p. Available online: http://biotalous.fi/wpcontent/uploads/2014/08/The_Finnish_Bioeconomy_Strategy_110620141.pdf

18. Wicki L. Bio-economy sector in Poland and its importance in the economy / L. Wicki, A. Wicka // Proceedings of the 2016 International Conference "Economic science for rural development" Jelgava, LLU ESAF, 21—22 April 2016, — P. 219—228.

19. Ronzon T. A systematic approach to understanding and quantifying the EU's bioeconomy / T. Ronzon, S. Piotrowski, R. M'Barek, M. Carus // Bio-based and Applied Economics. — 2017. — № 1. — P. 1—17 [Електронний ресурс]. Available online: <http://www.fupress.net/index.php/bae/article/view/20567/19048>

References:

1. Kurylo, V.I. (2014), "On the content and correlation of some agrarian definitions", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 87—92.

2. Sunakbaev, Sh.K. (2017), "Competitive advantages of industrial branches of agro-industrial complex in the conditions of integration", *Molodoi uchenyi*. vol. 4, pp. 532—534.

3. Tomilin, O.O. (2012), "Formation and development of inter-branch relations in the agro-industrial complex", *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, vol. 3, pp. 148—153.

4. Ruda, L.P. (2012), "Trends in the development of the agrarian sector in conditions of market transformations", *Ekonomichniy chasopys XXI*, vol. 11—12, pp. 27—29.

5. Kopytko, V.I. (2015), "Regional aspect of reproductive processes in the agroindustrial complex", *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 5, pp. 198—206.

6. Bilovol, R. and Chaikina, A. (2016), "Improving marketing logistics management of enterprises of agro-industrial complex", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 2, pp. 16—21.

7. Tabenko, O.I. (2013), "Modern integration processes in the agro-industrial complex of Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats VNAU (Seriya: Ekonomichni nauky)*, vol. 3 (80), pp. 273—282.

8. Nitsenko, V.S. (2014), "Theoretical principles of functioning of vertically-integrated structures in the agro-industrial complex", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 63—69.

9. Levkivska, L.M. (2015), "Formation and functioning of integrated structures in agribusiness", *Formuvannia rynkovoï ekonomiky*, vol. 33, pp. 234—242.

10. Rylach, N.M. (2016), "Value of the theory of technological methods", *Mizhnarodni vidnosyny (seriia "Ekonomichni nauky")*. vol. 7, available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589 (Accessed 10 Dec 2017).

11. Haisyn, R.S. (2014), "The Limit of the Technological Evolution of the Rural Economy and the Possibility of Overcoming it", *Problemy sovremennoï ekonomyky*, vol. 4 (52), pp. 41—45.

12. Holubev, A.V. (2014), "Technological Structures in the Agriculture of the CIS Countries", available at: <http://docplayer.ru/50262907-Tehnologicheskie-uklady-v-selskom-hozyaystvestran-sng.html> (Accessed 10 Dec 2017).

13. Meyer, R. (2017), "Bioeconomy Strategies: Contexts, Visions, Guiding Implementation Principles and Resulting Debates", *Sustainability*, vol. 9, pp. 1—32.

14. European Commission (2012), Commission Staff Working Document "Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe", available at: https://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_commission_staff_working.pdf (Accessed 10 Dec 2017).

15. McCormick, K. and Kautto, N. (2013), "The Bioeconomy in Europe: An Overview", *Sustainability*, vol. 5, pp. 2589—2608.

16. Maciejczak, M. and Hofreiter, K. (2013), "How to define bioeconomy?", *Roczniki Naukowe, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu (Annales of Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists)*, vol. XV (4), pp. 243—248.

17. bioeconomy.fi (2014), "The Finnish bioeconomy strategy: sustainable growth from bioeconomy Sustainable growth from bioeconomy" available at: http://biotalous.fi/wpcontent/uploads/2014/08/The_Finnish_Bioeconomy_Strategy_110620141.pdf (Accessed 10 Dec 2017).

18. Wicki, L. and Wicka, A. (2016), "Bio-economy sector in Poland and its importance in the economy", *Proceedings of the International Conference Economic science for rural development, Jelgava*, pp. 219—228.

19. Ronzon, T. Piotrowski S. Mbarek, R. and Carus, M. (2017), "A systematic approach to understanding and quantifying the EUs bioeconomy", *Bio-based and Applied Economics*, vol. 1, pp. 1—17.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2017 р.